

Barnehagen og meldeplikten til barnevernet

Er terskelen for høy?

Publisert i Barnehagefolk 4/2008

Årets TV-aksjon ble arrangert til inntekt for Blå Kors sin virksomhet. Målet for TV-aksjonen var å hjelpe barn og unge som lider under voksnes rusmisbruk i og utenfor Norge. Samme dag som TV-aksjonen uttalte Barne- og utviklingsminister Anniken Huitfeldt i NRK P1 Dagsnytt bekymring for den lave graden av meldinger til barnevernet fra barnehagene. Jeg vil i denne artikkelen reise spørsmål om barnehagen har tilstrekkelig fokus på rusproblematikk, omsorgssvikt, og om personalet oppfyller sin meldeplikt til barnevernet.

Av Knut Kvaran

Alkohol er det desidert mest utbredte rusmiddelet i Norge. De aller fleste som har et rusproblem, har et alkoholproblem. Alkohol er derfor også det rusmiddelet som forårsaker mest skader og problemer, også for barn. Barn som vokser opp med rusmisbrukende foreldre får en oppvekst preget av mye uforutsigbarhet, mangelfull omsorg og mye ansvar. Omlag 90 prosent av befolkningen drikker, så det er ikke et spørsmål om, men om hvordan. Misbruk forekommer i alle sosiale miljøer og hos begge kjønn, men få snakker om det. Innenfor EU har en anslått at om lag hvert 6. tilfelle av barnemishandling og omsorgssvikt skyldes alkohol, og at mellom 6 og 12 prosent av barn og unge lever i familier med alkoholproblemer. Beregninger som blir brukt i den offentlige debatten i dag, anslår at det på landsbasis i Norge finnes mellom 160 000–230 000 barn som for kortere eller lengre tid vokser opp med alkohol som et problem i familien (Gjelsvik 2004: 24). Det vil si at en antar at hvert femte barn i Norge i dag opplever misbruk av alkohol i familien. I tillegg finnes det et ukjent antall barn og unge som vokser opp med foreldre med annet rusmisbruk.

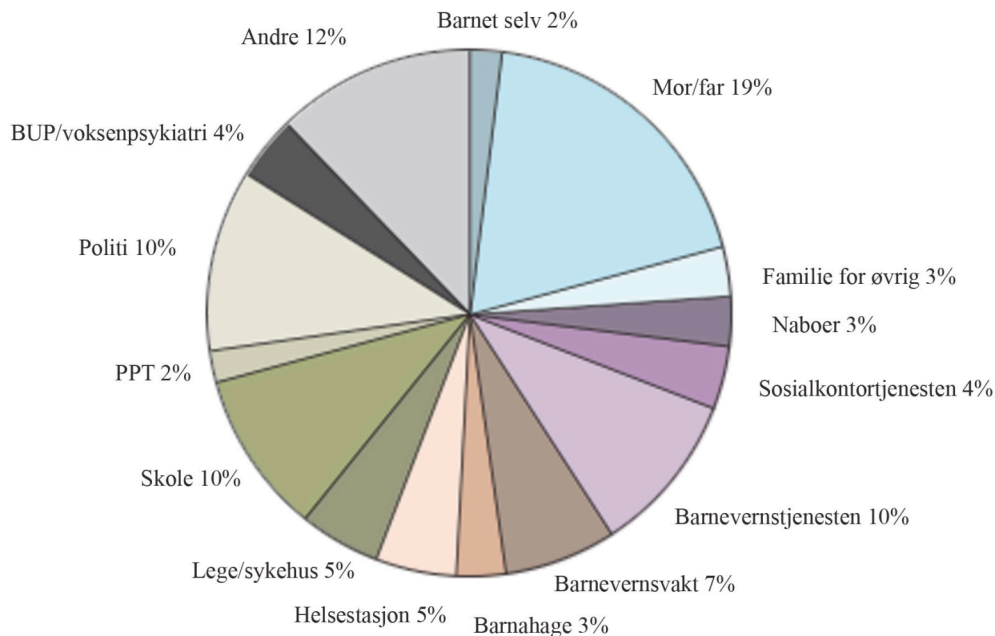
Rus og familien

Barn av rusmiddelmisbrukere har høyere risiko for å utvikle emosjonelle, atferdsmessige

og kognitive problemer, og står i fare for å utvikle et dårlig selvbilde og oppleve relasjonsproblemer (Haugland 2003). Familieklimaet er oftere negativt, foreldrene er oftere i konflikt, og foreldre og barn er oftere i konflikt og har dårlige relasjoner. Familiesituasjoner er oftere kaotiske og uforutsigbare, og barn kan gå inn i voksenroller som ikke er bra for dem. Bunkholdt og Sandbæk (1998) bruker begrepet *parentifisering* om at barn får materielt og psykologisk ansvar som ikke står i forhold til deres forutsener. Parentifisering medfører at foreldre overalter mye mer ansvar til barna enn de har forutsener for å mestre og involverer dem i bekymringer de ikke burde ha. Farer ved dette er at barna frarøves utvikling av egen identitet og selvstendighet, samtidig som det legger grunnlaget for utvikling av dårlig barn-/foreldrerelasjoner (Bunkholdt og Sandbæk 1998). Det er også en forhøyet risiko for barnemishandling og forsømmelse i familier der barn vokser opp med foreldre som misbruker alkohol. Foreldres humørsvingninger, inkonsistens og forstyrrelse av familieaktiviteter gjør barn bekymret, usikre og kan få dem til å føle at familien er ustabil. Forskningslitteratur viser i tillegg at barna står i fare for selv å tidlig starte en karriere med å misbruke rusmidler (Gautun 2006).

Hvem melder fra til barnevernet?

Meldingsinstans på alle meldinger som førte til undersøkelse i 2007.

Kilde: *Fontene* nr. 8, 2008.

Barnehagen står bare for 3% av bekymringsmeldingene, mens skolene står for 10%. Dette er oppsiktsvekkende med tanke på at en i barnehagen observerer barna hele dagen. I barnehagen har personalet oftere en tettere kontakt med foreldrene i bringe- og hentesituasjonen, enn lærerne i skolen som kan risikere å treffe foreldrene svært sjelden. Det er viktig for barnevernet å komme tidlig inn, og det er derfor bekymringsfullt at barnevernet får så få meldinger fra barnehagen.

Hvorfor melder ikke barnehagene?

I barnevernsloven § 6-4 står det: ”Offentlige myndigheter skal av eget tiltak, uten hinder av taushetsplikt, gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker.” Dette ansvaret gjelder også alle som jobber i barnehagen. Hva kan så årsaken være til at det kommer så få meldinger fra barnehagen? Kan det skyldes barnas manglende mulighet til selv å si i fra pga språkutvikling og modenhet? Kan årsaken være at personalet i barnehagen står for nær foreldrene, så en vegrer seg av den grunn? Er det enklere for en

lærer som ikke har daglig kontakt med foreldrene, å gå til et slikt skritt? Er det slik at en ikke vil se problemet i barnehagen fordi det kan medføre så mye ubehag? Jeg tror at bildet er sammensatt og at det er mange årsaksfaktorer til at barnehagen kommer så lavt i meldingsstatistikken. Jeg mener imidlertid det er viktig at en tar bladet fra munnen og diskuterer problematikken rundt i barnehagene, barnehageadministrasjonene i kommunene og ved førskolelærerutdanningene. Jeg tror også at problemet kan ligge i manglende mot hos personalet i barnehagen, mangel på forståelse for problemet, og manglende innsikt i å forstå symptomene hos barna. Palma Sjøvik (2002) skriver at det er på det holdningsmessige planet at personalet i barnehagen blir mest utfordret i forhold til denne problematikken. Å bli konfrontert med at foreldre vanskjønner sine barn eller gjør dem vondt på annen måte er en kjent utfordring for yrkesgrupper som kommer i kontakt med slike problemer. Karen Killén (1994) skriver om behandlers overlevelsesstrategier, mekanismer som inntreffer for å beskytte seg når en står overfor omsorgssviktsituasjoner og som nok også forekommer blant personalet i barnehagen. Eksempler på slike overlevelsesstrategier er; overidentifisering med foreldrene, bagatellisering, problemforflytning, handlingslammelse, distansering og ansvarsfraskrivelse, reduksjon av kompleksiteten, normtenkning, rolleforvirring og rollebytte (Killén 1994: 72). Det er viktig å erkjenne hvordan det å mistenke omsorgssvikt påvirker en følelsesmessig. Personalet i barnehagen skal imidlertid være barnas ambassadør.

Ta barnets perspektiv

Jeg har full forståelse for at det kan være vanskelig å melde bekymring for et barn til barnevernet når en skal ha et daglig familiesamarbeid og det alltid er en fordel om en kan melde til barnevernet med foreldrenes samtykke. En må forsøke å forklare familiene at barnevernet kan utløse hjelp og støtte. Verre er det selvfølgelig når foreldrene ikke innser at familien har problemer, og underrapportering skyldes nok ofte frykt for foreldrenes reaksjoner. Det kan også være vanskelig å oppdage at et barn lider under omsorgssvikt. Barn som lever under vanskelige familieforhold, kan leve med en konstant angst for at personalet og andre barn i barnehagen skal bli kjent med hvordan de har det hjemme. Spesielt er dette en kjent problematikk når det gjelder barn som har alkoholisererte foreldre. Noen barn viser sin angst og tristhet åpent, mens mange vil forsøke å skjule den. Jeg

mener personalet i barnehagen må stole mer sin på magefølelsen når de merker at noe er galt. Har en følelsen av at noe er galt over tid, bør en konferere med kolleger, og få noen andre til å komme og observere. Dette handler om holdninger og etikk, og om en inntar et voksenperspektiv framfor et barneperspektiv.

Atferdsproblemer

I de siste tiårene har ADHD fått stort fokus i forbindelse med barns atferdsproblemer. Bekymringer knyttet til mindre barn vil imidlertid oftere være relatert til omsorgsvikt hvor foreldrene har rusproblemer, psykiske problemer eller hvor fattigdom er en viktig forklaring på familiens ofte sammensatte problemer. Disse problemene bør barnehagen i større grad enn i dag kunne oppdage, og ha et åpent forhold om både til foreldrene og barnevernet. For dårlig omsorg kan bidra til å fremme atferdsvansker hos barn som ellers ikke ville vært i risiko for å utvikle dette. Når et barn, uavhengig av årsaksfaktorer, først utviser atferdsvansker er det stor sannsynlighet for at disse vanskene blir opprettholdt i samspillet med foreldre, jevnaldrende, voksne i barnehage/skole og andre voksne rundt barnet. Det er svært lett å forbli i et negativt samspillmønster der andre mennesker vil opprettholde barnets atferdsvansker gjennom sine spontane reaksjoner på problematferd slik som trass, sinne og aggresjon.

Opplysningsplikten

Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Opplysningsplikten er lovpålagt og er begrunnet i barnevernets behov for å motta opplysninger. Av denne grunn er alle ansatte i barnehager og skoler etter nærmere regler pålagt opplysningsplikt overfor barnevernet. Styreren er den som normalt skal gi slike opplysninger. Bestemmelsen om at opplysningene normalt skal gis av styrer er en saksbehandlingsregel og fritar ikke den enkelte ansatte fra dennes opplysningsplikt. Gjennom sin daglige nære kontakt med barn er de ansatte i barnehagene i en sentral posisjon i forhold til å kunne observere og motta informasjon om barns omsorgs- og livssituasjon. For at barn i alvorlige situasjoner skal bli sett av barnevernet og få den hjelp de har behov for, er det derfor svært viktig at de

ansatte i barnehagene oppfyller opplysningsplikten når den inntreer. En forutsetning for dette er at de ansatte har tilstrekkelige kunnskaper om opplysningsplikten og dens anvendelse. Opplysningsplikten inntreer i de alvorlige tilfellene der det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet, eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker.

At det dreier seg om en plikt innebærer at den enkelte ikke selv kan velge mellom å gi opplysninger eller ikke dersom vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt. Når vilkårene for opplysningsplikten er oppfylt, skal opplysningene gis videre til barneverntjenesten umiddelbart. Opplysningsplikten etter barnevernloven går foran taushetsplikten etter andre lover. Dersom det, etter at barneverntjenesten har undersøkt saken, viser seg at barnets situasjon er mindre alvorlig enn antatt, har den som ga opplysninger til barneverntjenesten likevel ikke brutt sin taushetsplikt, så lenge vedkommende hadde grunn til å tro at barnet befant seg i en situasjon som utløser opplysningsplikt.

Jeg håper denne artikkelen kan bidra til konstruktive debatter på personalrommet og at tallet på bekymringsmeldinger fra barnehagene øker, selv om det jeg selvfølgelig aller helt skulle sett var at behovet for rapportering ble redusert i samfunnet som helhet.

Knut Kvaran arbeider ved Dronning Mauds Minne høgskole for førskolelærerutdanning.

Kilder

- Barnevernloven. *Lov om barneverntjenester*. LOV 1992-07-17 nr 100.
- Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (1998). *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fellesorganisasjonen. (2008). *Fontene* nr. 8.
- Gautun, Heidi, (2006) De gjemte og glemte barna. En evaluering av prosjektet pedagogiske støttegrupper for barn av rusmiddelmissbrukere. Fafu-rapport 510
- Gjelsvik, R. (2004), *Utredning av samfunnsmessige kostnader relatert til alkohol*. Notatserie i helseøkonomi Nr 07/04. Rokkansenteret. HEB, Program for helseøkonomi i Bergen.
- Haugland, B.S.M. (2003), Parental alcohol abuse. Family functioning and child adjustment. Bergen: Department of Clinical Psychology, University of Bergen.
- Killén, Kari (2004). *Sveket: omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Sjøvik, Palma (red.) (2002). *En barnehage for alle. Spesialpedagogikk i førskolelærerutdanningen*. Oslo: Universitetsforlaget.